

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

YASAMA DÖNEMİ

28

YASAMA YILI

4

SIRA SAYISI: 266

**İstanbul Milletvekili Numan Kurtulmuş'un
Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya
Federatif Cumhuriyeti Hükümeti Arasında
Savunma Sanayi İş Birliği Anlaşmasının
Notalarla Birlikte Onaylanmasının Uygun
Bulduğuna Dair Kanun Teklifi (2/3486) ve
Dışişleri Komisyonu Raporu**

Not: Bu Sıra Sayısına; elektronik ortamda
<https://www.tbmm.gov.tr/yasama/komisyon-raporlari>
internet adresindeki sorgu sayfası üzerinden erişilebilmektedir.

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

İÇİNDEKİLER

Sayfa

- **2/3486 Esas Numaralı Teklifin**
- TBMM Başkanlığına Sunuş Yazısı 4
- Genel Gerekçesi 4
- **Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi** 5
- **Dışişleri Komisyonu Raporu** 6
- **Muhalefet Şerhi** 10
- **Teklif Metni** 12
- **Dışişleri Komisyonunun Kabul Ettiği Metin** 12
- **Anlaşma Metni** 13
- **Notalar** 37

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Gelen Kâğıtlar Listesi'nde yayımlanan 1781211 evrak numaralı "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Savunma Sanayi İş Birliği Anlaşması"nın "Notalar"la birlikte onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun teklifi ve gerekçesi ekte sunulmuştur.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Numan Kurtulmuş
İstanbul

HAVALE EDİLDİĞİ KOMİSYONLAR (2/3486)	
ESAS	Dışişleri Komisyonu
TALİ	Milli Savunma Komisyonu

GENEL GEREKÇE

"Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşması" 25 Mart 2022 tarihinde imzalanmıştır.

Söz konusu Anlaşma ile iki ülke arasında;

- Savunma sanayi iş birliği faaliyetlerinin hukuki bir temelde yürütülmesi,
- Savunma sanayi alanındaki ihtiyaçların ortak üretimi,
- Savunma sanayi ürünlerinin üretimi konusunda teknoloji transferi,
- İhtiyaç duyulan savunma sanayi ürünlerinin karşılıklı tedariki,
- Müşterek üretilecek savunma sanayi ürünlerinin üçüncü ülkelere satışı ile

e) Türk savunma sanayi firmaları tarafından üretilen savunma sistemlerine pazar imkânı sağlanması amaçlanmaktadır.

Mezkûr Anlaşma ile Brezilya'nın savunma sanayi ürünlerine ilişkin ihtiyacının Türk savunma sanayisi tarafından karşılanması ve savunma sanayi iş birliğinin her iki ülke yararına geliştirilmesi hedeflenmektedir.

T.C.

Cumhurbaşkanlığı

Sayı: Z-90666677-599-357970

16 Ocak 2026

Konu: Anlaşma ve Notalar

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

25 Mart 2022 tarihinde imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşması”nı Notalarla birlikte onaylanması uygun bulunmak üzere Anayasanın 90 ıncı maddesi gereğince ilişikte bilgilerinize sunarım.

Recep Tayyip ERDOĞAN

Cumhurbaşkanı

Dışışleri Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Dışışleri Komisyonu

03/04/2026

Esas No: 2/3486

Karar No: 189

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2/3486 esas numaralı, “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Savunma Sanayi İş Birliği Anlaşmasının Notalarla Birlikte Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Teklifi” Komisyonumuzun 01/04/2026 tarihinde yaptığı 21’inci toplantısında görüşülmüş ve kabul edilmiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.

1. Giriş

Cumhurbaşkanlığınca 16/01/2026 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Savunma Sanayi İş Birliği Anlaşması Notalar'la birlikte 21/01/2026 tarihinde İstanbul Milletvekili Numan KURTULMUŞ imzasıyla "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Savunma Sanayi İş Birliği Anlaşmasının Notalarla Birlikte Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Teklifi" olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmuştur. 2/3486 esas numaralı Kanun Teklifi, 22/01/2026 tarihinde esas komisyon olarak Komisyonumuza, tali komisyon olarak Milli Savunma Komisyonuna havale edilmiştir.

Teklif, Komisyonumuzun 28'inci Yasama Dönemi 01/04/2026 tarihli 21'inci toplantısında Dışişleri Bakanlığı ile Millî Savunma Bakanlığı yetkililerinin de katılımlarıyla görüşülmüştür.

2. Teklifin İçeriği

Komisyonumuza havale edilen metinler incelendiğinde Teklif ile, Türkiye Cumhuriyeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti arasında savunma sanayi alanında hukuki çerçevede iş birliğinin tesis edilmesi, ortak üretim ve teknoloji transferinin gerçekleştirilmesi, savunma sanayi ürünlerinin karşılıklı tedariki, müştereken üretilecek ürünlerin üçüncü ülkelere satışı ile Türk savunma sanayi ürünlerine pazar imkânı sağlanmasına ilişkin hususları düzenleyen Anlaşma'nın Notalar'la birlikte onaylanmasının uygun bulunmasının amaçlandığı görülmektedir.

3. Komisyon Görüşmeleri

Komisyonumuzda Teklifin tümü üzerinde yapılan görüşmelerde¹;

Dışişleri Bakan Yardımcısı Mehmet Kemal BOZAY tarafından;

Anlaşma'nın, 25 Mart 2022 tarihinde Ankara ve Brezilya'da eşzamanlı olarak video konferans yöntemiyle imzalandığı,

Anlaşma'nın Brezilya'daki iç hukuk onay sürecinin tamamlanmış olduğu, ülkemizde ise onay sürecinin devam ettiği,

Brezilya'nın, Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde yaklaşık 25 milyar dolarlık tutarla savunma sanayi alanında en fazla harcama yapan ülke olduğu,

Brezilya ile savunma sanayi alanındaki ilişkilerimizin ivme kazandığı, iş birliğimizin silah, mühimmat ile öldürücü olmayan malzeme alım-satımının ötesine geçerek ortak projeler ve teknolojiler geliştirilmesi üzerinde durulduğu,

Mevcut durumda TUSAŞ'ın, Brezilya merkezli Akaer Engenharia ve Embraer firmalarıyla mutabakat zaptı imzaladığı ve TUSAŞ ile Embraer ortak uçak üretim platformu oluşturulması üzerinde çalışıldığı,

TUSAŞ'ın AKSUNGUR ve ANKA serisi İHA'larının Brezilya'nın ihtiyaçları göz önünde bulundurularak aynı şirketle birlikte üretilmesi konusunda görüşmeler yapıldığı,

ROKETSAN ve Baykar'ın Brezilyalı şirketlerle savunma sanayi ürünlerinin satışı konusunda görüşmeler yapmakta olduğu,

¹ Komisyonun toplantı tutanaklarına aşağıdaki bağlantı adresinden ulaşılabilir:

<https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5386>

Kendi bölgesinde büyük bir güç olan Brezilya'yla ve Latin Amerika'yla ilişkilerimizi geliştirme bağlamında da bu Anlaşma'nın Türkiye açısından önem taşıdığı, ifade edilmiştir.

Komisyon üyeleri tarafından:

İhraç edilen savunma sanayi çıktılarının üçüncü ülkelere satışıyla ilgili şerh düşülüp düşülmeyeceğine; Anlaşma'nın onaylanmasını öngören Kanun Teklifi'nin Genel Kurulda kabul edilmesinden sonraki süreçte bu konuyla ilgili başka bir anlaşmanın gelip gelmeyeceğine ve CAATSA yaptırımları ve diğer yaptırımlardaki son duruma ilişkin olarak tevcih edilen farklı sorular, Dışişleri Bakan Yardımcısı Mehmet Kemal BOZAY, Savunma Sanayi Başkanlığı Başkan Yardımcısı İhsan KAYA ve Savunma Sanayi Başkanlığı Amerika ve Avrupa Şube Müdürü Ayşegül TOKATLI tarafından cevaplandırılmış ve bu kapsamda;

Bu kapsamdaki planlamalar ve satışlarla ilgili olarak ayrıca ek bazı düzenlemelerin yapıldığı, bazı teknik kısıtlamaların ve bazı özelliklerin kullanılıp kullanılmama durumlarının olduğu yapılar da dikkate alınarak özel bir içerikte bu tarz ihracatlar gerçekleştirildiği,

Başlangıçta genel bir anlaşma olarak imzalandığı, sonrasında özel anlaşmalar ve teknik görüşmeler yapıldığı, bütün Bakanlıklarımızın onaylarından da geçerek detaylı anlaşmalar yapıldığı, bu Anlaşma'nın sadece genel bir çerçeve anlaşma olduğu,

Hava, hava savunma, kara aracı, motor gibi teknik karakteristikli ürünlerin farklılıklar göstermesi nedeniyle genel bir çerçevede tanımlama yapmanın çok kolay olmadığı, genel anlamda ana çerçeveyi oluşturup diğer ürünlerin ihracatına bağlı olarak teknik kısıtlamalar veya diğer yapıların alt detaylarla hazırlanması şeklinde bir planlamanın olduğu,

CAATSA düzenlemelerine yönelik çalışmaların devam ettiği,
ifade edilmiştir.

Komisyon Başkanı tarafından:

KAAN motorlarının yaptırım kapsamında olmadığı ancak Kongre onayının gerektiği ve bu konuda bir sorun yaşanmasının beklenmediği,

İlişkilerin yakın tutulmasının önemli olacağı, CAATSA boyutunda ise bir buçuk yıl öncesindeki hâkim olan yaklaşımla son ziyaretimizdeki yaklaşımın çok farklı olduğu, çok daha pozitif bir yaklaşım sergilendiği,

Hükümetler arasındaki özellikle devlet başkanları arasındaki ilişkinin bu hususta son derece kıymetli olduğu,

Teknik anlamda hem CAATSA hem de diğer bir yaptırımla alakalı ikili görüşmelerin ve teknik görüşmelerin devam ettiği, birtakım teknik sorunların bulunduğu ancak bu konuda da ciddi ilerleme kaydedildiği,

CAATSA dâhil NATO müttefikleri arasında savunma sanayisine ilişkin yaptırımların olmasının anlamsız olduğu,

ifade edilmiştir.

4. Teklif Metnine İlişkin Kabuller ve Değişiklikler

Teklifin tümü üzerindeki görüşmelerin ardından Teklif ve gerekçesi Komisyonumuzca benimsenerek maddelerin görüşülmesine geçilmiştir.

Teklifin 1'inci, 2'nci ve 3'üncü maddeleri ile tümü aynen kabul edilmiştir.

5. Genel Kurulda Temsil

İçtüzüğün 45'inci maddesi uyarınca, Teklifin Genel Kuruldaki görüşmelerinde Komisyonumuzu temsil etmek üzere Konya Milletvekili Ziya ALTUNYALDIZ, Ankara Milletvekili Ahmet Fethan BAYKOÇ, İstanbul Milletvekili Oğuz ÜÇÜNCÜ, İstanbul Milletvekili Derya AYAYDIN, Teklif ile ilgili özel sözcü olarak seçilmiştir.

Başkan	Başkanvekili	Sözcü
<i>Fuat Oktay</i>	<i>Mustafa Canbey</i>	<i>Ceyda Bölünmez Çankırı</i>
Ankara	Balıkesir	İzmir
Kâtip	Üye	Üye
<i>Derya Babbak</i>	<i>Bilal Bilici</i>	<i>Ahmet Fethan Baykoç</i>
Gaziantep	Adana	Ankara
		(Bu raporun özel sözcüsü)
Üye	Üye	Üye
<i>Ceylan Akça Cüpolo</i>	<i>Talih Özcan</i>	<i>Mahmut Rıdvan Nazırlı</i>
Diyarbakır	Düzce	Elâzığ
(Muhalefet şerhimiz vardır)		
Üye	Üye	Üye
<i>Kamil Aydın</i>	<i>Utku Çakırözer</i>	<i>Mehmet Güzelmansur</i>
Erzurum	Eskişehir	Hatay
Üye	Üye	Üye
<i>Derya Ayaydın</i>	<i>Sena Nur Çelik Kanat</i>	<i>Yunus Emre</i>
İstanbul	İstanbul	İstanbul
(Bu raporun özel sözcüsü)		
Üye	Üye	Üye
<i>Seda Gören</i>	<i>Oğuz Kaan Salıcı</i>	<i>Namık Tan</i>
İstanbul	İstanbul	İstanbul
Üye	Üye	Üye
<i>Oğuz Üçüncü</i>	<i>Ziya Altunyaldız</i>	<i>Metin Ergun</i>
İstanbul	Konya	Muğla
(Bu raporun özel sözcüsü)	(Bu raporun özel sözcüsü)	

MUHALEFET ŞERHİ

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanan “Savunma Sanayi İş Birliği Anlaşması”, görünürde iki ülke arasında teknik ve endüstriyel iş birliğini geliştirmeyi amaçlıyor olsa da küresel silahlanma eğilimleri, dış politikanın giderek militarize edilmesi ve savunma sanayisinin bir dış politika aracına dönüştürülmesi bağlamında ciddi riskler barındırmaktadır.

Bugün dünya, çok kutuplu rekabetin derinleştiği, bölgesel çatışmaların yaygınlaştığı ve silahlanma harcamalarının hızla arttığı bir dönemden geçmektedir. Bu süreçte devletler arası ilişkiler giderek daha fazla savunma sanayii iş birlikleri üzerinden şekillendirilmekte; diplomasi, barış ve karşılıklı bağımlılık yerine askeri kapasite ve teknolojik üstünlük belirleyici hale gelmektedir. Türkiye’nin son yıllarda dış politikada izlediği yönelim de bu küresel eğilimle paralel biçimde, “savunma sanayii ihracatı”nı ve askeri iş birliklerini merkezine alan bir hatta evrilmiştir. Bu anlaşma da söz konusu yönelimin bir uzantısı olarak; ortak üretim, teknoloji transferi, askeri-teknik iş birlikleri ve üçüncü ülkelere satış gibi başlıkları içermektedir. Ancak bu çerçevede, iki ülke arasındaki ilişkileri çok boyutlu ve sivil bir iş birliği zemininden ziyade, askeri-endüstriyel bir eksene sıkıştırmaktadır.

Brezilya ile ilişkilerin bu şekilde kurulması ayrıca ayrı bir tartışmayı gerektirmektedir. Latin Amerika, tarihsel olarak askeri darbeler, dış müdahaleler ve güvenlikçi devlet pratikleriyle şekillenmiş bir coğrafyadır. Bugün dahi bölge ülkelerinde güvenlik politikaları, iç siyaset ve ekonomik krizlerle doğrudan bağlantılıdır. Böylesi bir coğrafyada savunma sanayii odaklı iş birliklerinin geliştirilmesi, barışçıl ilişkiler kurmaktan ziyade, küresel silah piyasalarının genişlemesine ve askeri rekabetin derinleşmesine hizmet etme riski taşımaktadır.

Brezilya’nın mevcut insan hakları tablosu da bu anlaşmanın niteliğini ayrıca tartışmalı hale getirmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün Brezilya Direktörü César Muñoz’un ifade ettiği üzere, “polis tarafından kontrolsüz biçimde ölümcül güç kullanımına dayalı kamu güvenliği stratejileri, mahalleleri daha güvenli hale getirmemekte, aksine daha fazla şiddet ve güvensizlik üretmektedir.” Bu tespit soyut bir değerlendirme değil, somut verilerle desteklenmektedir. Nitekim yalnızca 2025 yılının ilk 11 ayında polis tarafından öldürülen kişi sayısı 5.920’dir ve siyah Brezilyalıların bu tür şiddetin kurbanı olma olasılığı beyazlara kıyasla yaklaşık üç buçuk kat daha fazladır. Bu ölümlerin önemli bir kısmının yargısız infaz niteliğinde olduğu, soruşturmanın ise çoğu durumda etkili yürütülmediği belirtilmektedir. Örneğin Rio de Janeiro’da gerçekleştirilen ve en az 122 kişinin hayatını kaybettiği bir operasyon sonrasında, olayın aydınlatılması için gerekli temel soruşturma adımlarının dahi atılmadığı rapor edilmiştir.

Bununla birlikte, kolluk kuvvetleri içindeki yolsuzluk ve suistimal iddiaları, toplumun adalet mekanizmalarına olan güvenini zayıflatmakta; suçların bildirilmesi ve soruşturmalarla iş birliği yapılmasını azaltmaktadır. Aynı güvenlikçi yaklaşım, yalnızca siviller açısından değil, kolluk personeli açısından da ağır sonuçlar doğurmaktadır. 2025 yılı içerisinde 171 polis memurunun hayatını kaybetmesi ve 119’unun intihar etmesi, şiddet döngüsünün çok boyutlu bir kriz yarattığını göstermektedir. Adli tıp mekanizmalarının yeterince bağımsız olmaması ve soruşturmanın etkin yürütülmemesi ise cezazırlık sorununu derinleştirmektedir. Bu tablo; güvenlikçi politikaların toplumsal sorunları çözmek yerine derinleştirdiğini, şiddeti yeniden üreten bir yapıya dönüştüğünü açık biçimde ortaya koymaktadır. Böylesi bir bağlamda, iki ülke arasındaki ilişkilerin savunma sanayii ve askeri iş birlikleri üzerinden derinleştirilmesi; güvenlikçi devlet pratiklerinin karşılıklı olarak güçlendirilmesi ve meşrulaştırılması riskini doğurmaktadır.

Bununla birlikte, anlaşma kapsamında oluşturulan mekanizmaların demokratik denetimden büyük ölçüde azade olduğu görülmektedir. Ortak projelerin belirlenmesi, uygulanması ve yönlendirilmesine ilişkin süreçler yürütme organları arasında tanımlanmakta; TBMM'nin denetim rolü ve kamuoyunun bilgiye erişimi konusunda herhangi bir güvence sunulmamaktadır. Bu durum, savunma sanayii gibi yüksek bütçeli ve stratejik bir alanda şeffaflık ve hesap verebilirlik sorunlarını derinleştirmektedir.

DEM Parti olarak bizler; dış politikanın militarist araçlar üzerinden değil, halklar arası ilişkileri güçlendiren, barışı ve karşılıklı bağımlılığı artıran sivil mekanizmalar üzerinden kurulması gerektiğini savunuyoruz. Türkiye'nin Latin Amerika ülkeleriyle ilişkileri; silah ticareti, askeri teknoloji transferi ve savunma sanayii projeleri üzerinden değil; iklim kriziyle mücadele, ekonomik iş birliği, emek politikaları, kültürel etkileşim ve demokratikleşme alanlarında geliştirilmelidir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle; dış politikanın militarizasyonunu derinleştiren, savunma sanayiini bir dış politika aracına dönüştüren, güvenlikçi devlet pratiklerini karşılıklı olarak güçlendirme riski taşıyan ve küresel silahlanma dinamiklerine eklemlemeye hizmet eden bu anlaşmanın onaylanmasına karşı çıkıyor, şerhimizi düşüyoruz.

Ceylan Akça Cupolo

Diyarbakır

İSTANBUL MİLLETVEKİLİ
NUMAN KURTULMUŞ'UN TEKLİFİ

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ İLE
BREZİLYA FEDERATİF CUMHURİYETİ
HÜKÜMETİ ARASINDA SAVUNMA SANAYİ
İŞ BİRLİĞİ ANLAŞMASININ NOTALARLA
BİRLİKTE ONAYLANMASININ UYGUN
BULUNDUĞUNA DAİR KANUN TEKLİFİ**

MADDE 1- (1) 25 Mart 2022 tarihinde imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Savunma Sanayi İş Birliği Anlaşması”nın “Notalar”la birlikte onaylanması uygun bulunmuştur.

MADDE 2- (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3- (1) Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.

DIŞİŞLERİ KOMİSYONUNUN
KABUL ETTİĞİ METİN

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ İLE
BREZİLYA FEDERATİF CUMHURİYETİ
HÜKÜMETİ ARASINDA SAVUNMA SANAYİ
İŞ BİRLİĞİ ANLAŞMASININ NOTALARLA
BİRLİKTE ONAYLANMASININ UYGUN
BULUNDUĞUNA DAİR KANUN TEKLİFİ**

MADDE 1- Teklifin 1’inci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2- Teklifin 2’nci maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3- Teklifin 3’üncü maddesi Komisyonumuzca aynen kabul edilmiştir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ
İLE
BREZİLYA FEDERAL CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ
ARASINDA
SAVUNMA SANAYİ İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASI

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti

ve

Brezilya Federal Cumhuriyeti Hükümeti

(bundan böyle her biri "Taraflar" ve müştereken "Taraflar" olarak adlandırılacaktır);

Birleşmiş Milletler Şartının hedef ve ilkelerine bağlılıklarını teyit ederek,

Karşılıklı yarar ve hak eşitliği ilkeleri temelinde, daha fazla geliştirilecek ve güçlendirilecek olan dostluk ve işbirliği ilişkilerinin, dünya barışı ve güvenliğine olduğu kadar iki ülkenin ortak çıkarlarına da katkıda bulunacağını vurgulayarak,

Askerî teçhizat ve silah alanında bilimsel ve teknik kabiliyetlerini kullanarak savunma sanayi işbirliğini geliştirme isteklerini belirterek,

Karşılıklı saygı ile mütekabiliyet esaslarına bağlı kalarak,

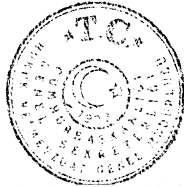
Aşağıdaki konularda anlaşmaya varmışlardır:

MADDE I
AMAÇ

İşbu Anlaşmanın amacı; Taraflar arasında, savunma mal ve hizmetlerinin geliştirilmesi, üretimi, tedariki, idamesi ve ilgili teknik ve lojistik destek alanlarında daha etkili işbirliği ile Tarafların savunma sanayi kabiliyetlerini geliştirerek savunma sanayi alanında işbirliği sağlamaktır.

MADDE II
KAPSAM

İşbu Anlaşma; Tarafların yetkili makamları ve/veya savunma sanayi kuruluşları/firmaları arasındaki savunma sanayi alanında karşılıklı işbirliği faaliyetlerinin esaslarını kapsamaktadır.

**MADDE III
TANIMLAR**

1. "Anlaşma"; Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya Federal Cumhuriyeti Hükümeti arasındaki Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşmasını ifade eder.
2. "Savunma Sanayi Mal ve Hizmetleri"; ilgili lojistik destek ile birlikte silahları ve askerî teçhizatı ve bu silah ve teçhizatın araştırma, geliştirme ve üretimi için gerekli malzemeyi ve hizmeti ifade eder.
3. "İşbirliği"; Tarafların kendi ilgili yasalarına ve düzenlemelerine uygun olacak şekilde mütekabiliyet esasına dayalı olarak bu Anlaşmanın amaçları için üstlendikleri faaliyetleri ifade eder.
4. "Karma Komisyon"; üyeleri Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı ve Brezilya Federal Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı temsilcilerinden oluşan, her iki Tarafın eşit düzeyde temsil edileceği ve bu Anlaşmanın hükümlerinin uygulanması, değerlendirilmesi ve gerektiğinde yapılacak değişikliklere ilişkin görevleri yürüten Komisyonu ifade eder.
5. "Resmî Görev", bu Anlaşma veya bu Anlaşmaya istinaden yapılacak diğer anlaşmalar uyarınca icra edilecek görevi ifade eder.
6. "Gönderen Taraf"; Kabul Eden Tarafın ülkesine bu anlaşmanın amaçları doğrultusunda personel, malzeme ve teçhizat gönderen Tarafı ifade eder.
7. "Kabul Eden Taraf"; bu Anlaşmanın uygulanması için Gönderen Tarafın personel, malzeme ve teçhizatını ülkesine kabul eden Tarafı ifade eder.
8. "Misafir Personel"; bir Tarafın, bu Anlaşmanın uygulanması için karşı Taraf ülkesine gönderdiği asker ve/veya sivil personeli ifade eder.
9. "Bakmakla Yükümlü Olunan Kişiler"; Misafir Personelin kendi ulusal mevzuatına göre bakmakla yükümlü olduğu, kendisine bağımlı olan ve Kabul Eden Tarafın kendi ulusal mevzuatına göre kabul edilebilir kişileri ifade eder.
10. "Üçüncü Taraf"; Tarafların dışındaki herhangi bir kişi, varlık, kuruluş veya herhangi bir ülkenin hükümeti veya herhangi bir devlet veya uluslararası kuruluş veya bunların yasal temsilcilerini ifade eder.
11. "Kalite Güvencesi"; savunma ürünlerinin veya hizmetlerinin Taraflar arasında mutabık kalınan prosedür, standart, norm ve ilgili teknik şartnamelere bağlı olarak üretim, performans ve kullanım gereklerine uygunluğunu güvence altına alan tüm faaliyetleri ifade eder.
12. "Gizlilik Dereceli Bilgi", şekli veya tipine ya da gönderilme yöntemine bakılmaksızın, bir gizlilik derecesi ibaresi ile işaretlenen ve Tarafların kendi ilgili yasalarına ve düzenlemelerine uygun

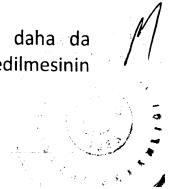
olarak yetkisiz erişime, kullanıma veya imhaya karşı koruma gerektiren herhangi bir bilgiyi ifade eder.

13. "Yetkili Güvenlik Makamı"; her bir Tarafın kendi yasalarına ve düzenlemelerine uygun olarak, işbu Anlaşma kapsamındaki Gizlilik Dereceli Bilgilerin korunmasından sorumlu makamı ifade eder.
14. "Tesis Güvenlik Belgesi"; bir kamu veya özel kuruluşun Gizlilik Dereceli Bilgi'nin kullanımı ve korunması için istenilen gizlilik derecesine uygun bulunduğunu gösteren, her bir Tarafın kendi ulusal yasalarına ve düzenlemelerine uygun olarak verilen resmî belgeyi ifade eder.
15. "Kişi Güvenlik Belgesi"; bir şahsın, Gizlilik Dereceli Bilgiye nüfuz edebilmesini sağlayan, her bir Tarafın kendi ulusal yasalarına ve düzenlemelerine uygun olarak verilen resmî belgeyi ifade eder.
16. "Bilmesi Gereken Prensibi"; Resmî Görev ile ilgili olarak ve/veya somut bir görevin yerine getirilmesine yönelik Gizlilik Dereceli Bilgiye erişim gereğini ifade eder.
17. "Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları"; 14 Temmuz 1967'de Stockholm'de imzalanan ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütünü kuran Sözleşme'nin 2'nci maddesinde tanımlanan edebi, sanatsal ve bilimsel çalışmaları, icracı sanatçıların eserlerini, fonogram ve yayınları, insan emeğinin tüm alanlarındaki buluşları, bilimsel buluşları, endüstriyel tasarımları, ticari markaları, hizmet markalarını, ticari unvan ve isimleri, haksız rekabete karşı korumayı ve sınai, bilimsel, edebi ya da sanatsal alanlarda fikri mülkiyet faaliyetlerinden kaynaklanan diğer tüm hakları ifade eder.
18. "Ulusal Güvenlik Makamı" Tarafların ulusal yasalarına ve düzenlemelerine uygun olarak, ulusal düzeyde Gizlilik Dereceli Bilgilerin korunmasından sorumlu makamı ifade eder.

MADDE IV İŞ BİRLİĞİ ALANLARI

Taraflar savunma sanayi ile ilgili olarak aşağıdaki alanlarda işbirliği yapacaklardır:

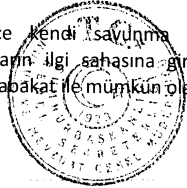
1. Tarafların Silahlı Kuvvetlerince ihtiyaç duyulan yedek parça, alet, savunma malzemesi, askerî sistemler, teknik gösterimler ve teknik teçhizata ilişkin ortak araştırma, geliştirme, üretim ve modernizasyon için uygun koşulların sağlanması,
2. Tarafların topraklarında askerî teçhizat alanında ortak araştırma, geliştirme ve üretim projeleri sonuçlarının uygulanması,
3. Savunma Sanayi Mal ve Hizmetleri alanında araştırma, tasarım, geliştirme ve üretim,
4. Her iki Tarafın alet ve teçhizatının modernizasyonunun yanı sıra Savunma Sanayi Mal ve Hizmetlerinin üretimi ve tedariki alanlarında karşılıklı yardımlaşma,
5. Silah ve askerî teknik teçhizatın ve bunların parçalarının ortak üretimi ve daha da geliştirilmesi amacıyla; Tarafların ilgili makamları arasındaki anlaşmaların akdedilmesinin teşvik edilmesi,

6. Kalite Güvencesi bakımından Taraflarca kullanılan savunma sanayi standartları hakkında bilgi ve ilgili doküman ile bilimsel ve teknik bilgilerin mübadelesi,
7. Karşılıklı anlaşmayla ve Tarafların ulusal hassasiyetleri ile uluslararası düzenlemelerden kaynaklanan yükümlülükleri dikkate alınarak Tarafların ortak projelerinde üretilen nihai ürünlerin Üçüncü Taraflara satışı,
8. İki Tarafın Silahlı Kuvvetlerinin envanterinde bulunan ihtiyaç fazlası savunma sanayi ürün ve hizmetlerinin Tarafların ilgili yasal mevzuatına uygun şekilde satılması, alınması veya başka ürün ve hizmetlerle ile mübadele edilmesine yönelik işbirliği yapılması.
9. Tarafların savunma sanayi kurumları ve firmaları arasında temasların, araştırma merkezlerine yapılacak teknik ziyaretlerin ve personel değişimlerinin teşvik edilmesi,
10. Taraflardan her birinin topraklarında müştereken üretilen ya da geliştirilen askerî ve savunma teçhizatlarının Taraflarca tedariki,
11. Her iki Tarafın ve mutabık kalındığı takdirde Üçüncü Tarafların savunma sanayi ürünlerine ilişkin üretim, geliştirme, teknoloji ve modernizasyon ortak programları için koşulların oluşturulması,
12. Taraflarca, ortak veya karşılıklı satış, tedarik, üretim, modernizasyon, teknoloji transferi, araştırma ve geliştirme yapılabilmesi için Savunma Sanayi Mal ve Hizmetlerine ilişkin projelerin yürütülmesi ve bu projelere yönelik çalışmaların Taraflar ve/veya Tarafların ilgili makamları arasında imzalanacak olan anlaşmalar, mutabakat muhtıraları, protokoller veya sözleşmeler kapsamında uygulanması,
13. Üçüncü Taraflar için ortak üretim ve ortak geliştirme konusunda Taraflar arasında anlaşmaların akdedilmesinin teşvik edilmesi,
14. Tarafların yetkisi dâhilinde askerî teknik kurumlar, savunma sanayi firmaları ve bakım-onarım tesisleri arasında işbirliği yapılması,
15. Taraflarca düzenlenen savunma sanayi fuarları ve sempozyumlarına karşılıklı katılım sağlanması.

MADDE V
UYGULAMA ESASLARI

1. İşbu Anlaşmanın yürütülmesine ve uygulanmasına ilişkin detaylar, Tarafların iç hukuklarında öngörülen onay süreçlerine tabi olacak ve İşbu Anlaşma hükümlerine uygun olan tamamlayıcı ve uygulama anlaşmaları, mutabakat muhtıraları, protokoller, sözleşmeler ve diğer düzenlemeler ile tanımlanacaktır.
2. Esas olarak, Taraflar sadece kendi savunma sanayileri ile ilgili konularda işbirliği yapacaklardır. Üçüncü Tarafların ilgi sahasına giren konuların işbirliğine dâhil edilmesi Taraflar arasında karşılıklı mutabakat ile mümkün olacaktır.

3. İşbirliği, Tarafların mevzuatı, ihtiyaçları ve çıkarları göz önünde bulundurularak, karşılıklılık ilkesine bağlı olarak tesis edilecektir.
4. Taraflar, Üçüncü Tarafların ortak üretim projelerine davet edilmesi konusu dâhil, kararlarını karşılıklı mutabakata göre alacaklardır.
5. Herhangi bir tamamlayıcı ve uygulama anlaşması, mutabakat muhtırası, protokol ve düzenlemenin feshedilmesi durumunda, Taraflar fesih bildirisinden önce başlamış bütün yükümlülükleri tamamlamayı kabul ederler. Bu belgelerden herhangi birine ilişkin fesih bildirisi; Taraflarca müştereken sonuçlandırılacaktır ve yerine getirilmiş ve getirilmemiş yükümlülüklerin listesini de içerecektir.
6. Yazılı ön onay alınmaksızın hiçbir Taraf işbu Anlaşma uyarınca ya da bu Anlaşma temelinde yapacakları tamamlayıcı ve uygulama anlaşmaları, mutabakat muhtıraları, protokoller ve düzenlemeler uyarınca hibe edilecek, satılacak ya da ortak üretilecek malzeme, teknik bilgi ve belgeyi herhangi bir Üçüncü Tarafa transfer etmeyecektir.

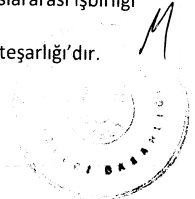
MADDE VI YETKİLİ MAKAMLAR

Bu Anlaşmanın uygulanması için yetkili makamlar;

- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti için: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı
- Brezilya Federal Cumhuriyeti Hükümeti için: Brezilya Federal Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı Savunma Ürünleri Müsteşarı'dır.

MADDE VII KARMA KOMİSYON

1. Karma Komisyonunda (Bundan böyle "Komisyon" olarak belirtilecektir) Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı heyetine, Başkan Yardımcısı veya Başkan Yardımcısının yetkilendireceği bir temsilci; Brezilya Federal Cumhuriyeti heyetine ise Brezilya Federal Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı Savunma Ürünleri Müsteşarı veya yetkilendireceği bir temsilci başkanlık edecektir.
2. Komisyonun faaliyetlerini düzenlemek ve koordine etmekle görevli temas noktaları;
  - Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı Uluslararası İşbirliği Daire Başkanlığı,
  - Brezilya Federal Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı Savunma Ürünleri Müsteşarı'dır.

3. Komisyonunda her bir Tarafın üye sayısı yediyi aşmayacaktır. Gerekliğinde Komisyona, her bir Tarafın Silahlı Kuvvetleri, kurumları ve savunma sanayi firmalarından uzman personel dâhil edilebilecektir.
4. Bu Anlaşma kapsamında Komisyonun görev ve yetkileri;
  - a. Bu Anlaşmanın IV'üncü Maddesine göre, somut işbirliği alanlarını tespit etmek ve tanımlamak,
  - b. Ortaklaşa gerçekleştirilecek projeleri seçmek ve müşterek projelerin uygulanmasına yönelik en uygun işbirliği şekil ve metotlarını tanımlamak,
  - c. Müşterek programların uygulanması sırasındaki işbirliği teklifinin gerçekleştirilmesi amacıyla bilgileri mübadele etmek,
  - d. Üçüncü ülkelerin ortak projelere katılması konusundaki teklif, tavsiye ve görüşleri ilgili makamlara sunmak,
  - e. Onaylanmış proje ve kararların gerçekleştirilmesi için gerekli belgelerin hazırlanması ve yayımlanmasını sağlamak,
  - f. Onaylanmış projelerin ve kararların uygulanmasını düzenli olarak kontrol etmek,
  - g. Bu Anlaşmanın uygulanmasını değerlendirmek ve gerektiğinde Anlaşmada yapılacak değişikliklere ilişkin teklifleri müzakere etmektir.
5. Komisyon toplantısına ilişkin faaliyetler, toplantının öngörülen tarihinden en az üç ay önce Kabul Eden Tarafın resmi daveti ile başlatılacaktır.
6. Komisyonun gündemindeki tüm konular Komisyon toplantısından en az 30 gün önce belirlenmiş ve koordine edilmiş olacaktır.
7. Komisyon müşterek olarak mutabık kalınan tarihlere her bir Tarafın ülkesinde dönüşümlü olarak toplanacaktır.
8. Her iki taraf, personelinin Komisyon toplantılarına katılımlarıyla bağlantılı olarak yaptığı tüm masraflardan sorumlu olacaktır.
9. Komisyon, bu Anlaşmanın yorumlanmasından ve uygulanmasından doğacak uyuşmazlıkları, görüşmeler suretiyle XVIII'inci Madde uyarınca çözüme kavuşturacaktır.

MADDE VIII
FİKRİ VE SİNÂİ MÜLKİYET HAKLARININ KORUNMASI

1. Tarafların Fikri ve Sinaî Mülkiyet Hakları, kendi sınırları içinde üretim hakları, üretim lisansının verilmesi, Üçüncü Taraflara satış, ortak projeler çerçevesinde gerçekleştirilen buluşlar ve yeni ürünlere ait patentlerin korunması ve teknoloji transferiyle ilgili hak ve yükümlülükleri; her bir proje için yapılacak uygulama anlaşmaları ile belirlenecektir. Taraflar, ulusal mevzuatları ve taraf oldukları uluslararası anlaşmalar çerçevesinde, bu Anlaşma dâhilinde oluşturulacak ve devredilecek fikri mülkiyet haklarının etkin bir şekilde korunmasını sağlayacaklardır.
2. Bu uygulama anlaşmalarında; mali ve hukuki yükümlülükler yanında, araştırma, geliştirme, üretim, tedarik, teknik hizmetler, personel desteği ve altyapı hizmetlerinden kaynaklanan masraflardan doğacak karşılıklı borç ve alacakların tasfiye yöntemi, yeri, zamanı ve şartlarına ilişkin esas ve usuller ayrıntılı olarak belirtilecektir.

3. İşbu Anlaşmadaki hiçbir hüküm, Taraflardan birine ya da bir Üçüncü Tarafa ait olan mevcut ya da Gizlilik Dereceli Bilgi ile bağlantılı olarak edinilmiş Fikri veya Sınai Mülkiyet Haklarına konu bilginin, sahibinin özel yazılı izni alınmaksızın, kullanılması, mübadelesi ya da açıklanması için bir yetki ya da izin olarak kabul edilmeyecektir.
4. Ayrıca işbu Anlaşmadaki hiçbir hüküm Taraflardan birine ya da bir Üçüncü Tarafa ait olan bu hakları azaltacak, sınırlandıracak veya ortadan kaldıracak şekilde yorumlanamaz ve uygulanamaz.
5. Taraflar işbu Anlaşma çerçevesinde, diğer bir Tarafça verilen bütün malzeme, ürün ve bilginin yeniden üretimi, kopya edilmesi, kullanılması veya dağıtılması ile ilgili Madde III 17' inci fıkrası hükümlerine uygun olarak fikri ve sınai mülkiyet haklarına ve diğer sınırlamalara riayet edeceklerdir.
6. Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının korunmasına ilişkin Anlaşma ile oluşturulan yükümlülükler işbu Anlaşmanın sona ermesinden sonra da uygulanmaya devam edecektir.

MADDE IX
GİZLİLİK DERECELİ BİLGİ, BELGE VE MALZEMENİN KORUNMASI

1. İşbu Anlaşma kapsamında değiş tokuş edilebilecek veya oluşturulabilecek Gizli Bilgilerin ele alınması, Taraflarca Gizli Bilgilerin değişimi ve karşılıklı korunmasına ilişkin müstakil bir anlaşma ile düzenlenecektir.
2. Söz konusu müstakil anlaşma yürürlüğe girene kadar, işbu Anlaşma kapsamında değiştirilen veya oluşturulan tüm Gizli Bilgiler aşağıdaki ilkelere göre korunacaktır:
  - a. Bir Taraf, diğer Tarafın önceden yazılı izni olmaksızın bir Üçüncü Tarafa herhangi bir Gizli Bilgi sağlamayacaktır.
  - b. Taraflardan her biri, Gizli Bilgilere erişimin, Bilmesi Gereken Prensbine dayalı olarak verilmesini sağlayacaktır;
  - c. Taraflar, Gizli Bilgilere erişimin yalnızca uygun Kişisel Güvenlik Belgesine sahip veya ulusal yasalar ve düzenlemeler uyarınca görevleri gereği usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş kişilere verilmesini sağlayacaklardır.
  - d. Gizli Bilgiler yalnızca hedeflendiği amaç için kullanılacaktır.
  - e. Taraflar, kendi ulusal yasalarına ve düzenlemelerine göre güvenlik sınıflandırma seviyelerinin eşdeğer olarak kabul edilmesi ve aşağıdaki şekilde kullanılması konusunda hemfikirdir:

Brezilya Federal Cumhuriyeti adına	Türkiye Cumhuriyeti için
ULTRASECRETO	ÇOK GİZLİ
SECRETO	GİZLİ
Eş değeri yok (bkz. bu Maddenin g bendi)	ÖZEL
RESERVADO	HİZMETE ÖZEL

- f. İşbu Anlaşma kapsamında sağlanan Gizli Bilgiler, bu Maddenin "e" maddesinde belirlenen eşdeğer güvenlik sınıflandırma düzeyiyle belirtilmelidir.
- g. "ÖZEL" olarak sınıflandırılan Gizli Bilgiler, Brezilya Federal Cumhuriyeti tarafından GİZLİ olarak ele alınacaktır.
- h. Taraflar, bu Maddenin "e" bendinde belirtilen güvenlik sınıflandırma seviyelerine ilişkin kendi ulusal yasa ve düzenlemelerindeki değişiklikleri birbirlerine bildireceklerdir.
- i. Taraflardan her biri, işlenen, saklanan veya iletilen Gizli Bilgileri kendi güvenlik sınıflandırma düzeyine göre korumak için ulusal yasa ve düzenlemelerine göre gerekli önlemlerin alınmasını sağlayacaktır.
- j. İşbu Anlaşmada ele alınmayan, Gizli Bilgilerin ele alınmasıyla ilgili diğer konular, Tarafların Ulusal Güvenlik Makamları arasında karşılıklı olarak koordine edilecektir.

MADDE X KALİTE GÜVENCESİ

Taraflarca mutabık kalınması halinde, Kalite Güvencesi konusunda işbirliği Taraflar arasında imzalanacak olan müstakil bir anlaşma ile düzenlenecektir. Söz konusu anlaşmanın yürürlüğe girmesine kadar konu ile ilgili usul ve genel prensipler, Tarafların ilgili kuruluşları arasında kendi mevzuatlarına uygun olarak yapılacak sözleşmelerde belirlenecektir.

MADDE XI TARAFLARIN DİĞER ULUSLARARASI ANLAŞMALARDAN DOĞAN TAAHHÜTLERİ

Bu Anlaşmanın hükümleri, her bir ülkenin taraf olduğu diğer uluslararası anlaşmalardan doğan taahhütlerini etkilemeyecek ve diğer devletlerin meşruiyetlerine, çıkarlarına, güvenliklerine ve ülke bütünlüklerine karşı kullanılmayacaktır.

MADDE XII HUKUKİ HUSUSLAR

1. Misafir Personel ile Bakmakla Yükümlü Olunan Kişiler; giriş, ikamet ve çıkış dâhil, Kabul Eden Taraf topraklarında buldukları sürece Kabul Eden Tarafın yürürlükteki yasalarına, düzenlemelerine ve cezai yargısına tabi olacaklardır. Kabul Eden Tarafın yargı yetkisinin uygulandığı ve hüküm içeriğinin Gönderen Tarafın mevzuatında bulunmayan bir cezayı öngördüğü hallerde, her iki Tarafın mevzuatında yer alan bir ceza türü uygulanacaktır.
2. Kabul Eden Taraf, Misafir Personel veya Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerden herhangi birinin gözetimine alınması veya tutuklanması halinde Gönderen Tarafı derhal durumdan haberdar edecektir.
3. Misafir Personel veya Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerden herhangi birinin Kabul Eden Tarafa yasal bir soruşturmaya veya yargılamaya muhatap olması durumunda, bu kişi Kabul Eden Taraf

vatandaşlarına sağlananlardan az olmamak koşulu ile genel olarak kabul edilmiş hukuki korumadan istifade etme hakkına sahip olacaktır.

4. Kabul Eden Tarafın yasalarını ihlal etmeleri durumunda, Misafir Personelin faaliyetlerine Madde VI'da belirtilen Yetkili Makamlarca son verilebilecektir.
5. Gönderen Taraf, Misafir Personel üzerindeki münhasır disiplin yargı yetkisini, Kabul Eden Tarafın ülkesinde muhafaza eder.

MADDE XIII İDARİ KONULAR

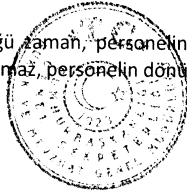
1. Misafir Personele, bu Anlaşmada belirlenmiş olanlar veya bu Anlaşma uyarınca imzalanacak tamamlayıcı ve uygulama anlaşmaları, mutabakat muhtıraları, protokoller ve düzenlemeler ile belirlenecekler dışında görevler verilmeyecektir.
2. Gönderen Tarafın asker personeli, görev yerlerinde kendi üniformalarını giyecektir.
3. Kabul Eden Taraf, lüzumlu hallerde, bu Anlaşmada belirtilen faaliyetlerin icrası için gerekli teçhizatı sağlamaya çaba gösterecektir.

MADDE XIV MALİ KONULAR

1. İşbu Anlaşma kapsamında bulunan işbirliği faaliyetlerinin icrası maksadıyla görevlendirilen Misafir Personelin maaş, konaklama, yemek hizmeti, ulaştırma, gündelik ve diğer mali haklarından, Gönderen Taraf sorumlu olacaktır.
2. Faaliyetlerin ücretsiz olarak veya cari veya indirilmiş fiyatlar karşılığında düzenlenmesine mevzuatı çerçevesinde Kabul Eden Taraf karar verecektir.
3. Misafir Personel Kabul Eden Tarafı kesin olarak terk ederken kendi borçları ile Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin borçlarını tasfiye edecektir. Borçların Misafir Personel tarafından ödenmemesi ve/veya acil geri çekilme halinde, Misafir Personel ve Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin borçları Kabul Eden Taraf tarafından düzenlenecek faturaya istinaden Gönderen Taraf tarafından ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden ABD Doları olarak ödenecektir.
4. Misafir Personel ve Bakmakla Yükümlü Olunan Kişiler, giriş, kalış ve çıkışları süresince, Kabul Eden Tarafın yürürlükteki vergi mevzuatına tabi olacaklardır.
5. İşbu Anlaşma kapsamındaki tüm faaliyetler Tarafların kaynaklarının kullanılabilirliğine tabi olacaktır.

MADDE XV DİĞER HUSUSLAR

1. Gönderen Taraf, gerekli gördüğü zaman, personelini geri çağırma hakkını saklı tutar. Kabul Eden Taraf, böyle bir talep alır almaz, personelin dönüşü için bütün tedbirleri alacaktır.

2. Bir Misafir Personelin veya Bakmakla Yüklümlü Olunan Kişilerden birinin ölümü halinde, Kabul Eden Taraf Gönderen Tarafı bilgilendirecek, cenazeyi ülkesindeki en yakın uluslararası havaalanına nakledecek ve sevk edilene kadar uygun sıhhi koruma tedbirlerini alacaktır.

MADDE XVI
ZARAR / ZİYAN VE TAZMİNATLAR

1. Taraflardan her biri, Misafir Personelin görevini yerine getirdiği sıradaki fiillerinden ötürü, karşı Tarafın mallarına verdiği zararları tazmin edecektir.
2. Kabul Eden Tarafın, Misafir Personelin ve Bakmakla Yüklümlü Olunan Kişilerin şahıslarına ve mallarına, kasten veya ihmale dayalı olarak verilebilecek zarar ve ziyanlara ilişkin tazminat taleplerinin çözümlenmesinde Kabul Eden Tarafın yasalari uygulanacaktır.
3. Kasıt veya ağır ihmal bulunmadıkça, Taraflardan her biri, Resmî Görevin ifası sırasında personelinin yaralanması veya ölümü halinde diğere Tarafa karşı taleplerinden feragat edeceklerdir.

MADDE XVII
GÜMRÜK VE PASAPORT İŞLEMLERİ

1. Misafir Personel ile Bakmakla Yüklümlü Olunan Kişiler, Kabul Eden Tarafın ülkesinde, yabancılara ilişkin kurallara tabi olacaktır.
2. Misafir Personel ile Bakmakla Yüklümlü Olunan Kişiler, Kabul Eden Tarafın ülkesine giriş ve çıkışlarında Kabul Eden Tarafın mevzuatında öngörülen pasaport ve gümrük prosedürlerine tabi olacaktır. Bununla birlikte, Kabul Eden Taraf, mevzuatı çerçevesinde gerekli idari kolaylıkları sağlayacaktır.

MADDE XVIII
UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜLMESİ

1. Taraflar, bu Anlaşmanın yorumlanmasından ve uygulamasından doğacak uyuşmazlıkları, ulusal mahkeme, uluslararası mahkeme, hakem heyeti ya da Üçüncü Tarafa götürmeksizin Madde VII uyarınca kurulmuş Komisyonunda görüşmeler suretiyle çözüme kavuşturacaklardır. Uyuşmazlıkların çözümü sürecinde Taraflar yükümlülüklerini yerine getirmeye devam edecektir.
2. Şayet uyuşmazlık Komisyonunda ele alınışını izleyen 90 gün içinde çözülemese, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanı ve Brezilya Federal Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı Savunma Ürünleri Müsteşarı seviyesinde ele alınacaktır. Bu takdirde, konunun Tarafların ilgili makamlarına intikamini izleyen 30 gün içinde görüşmelere başlanacak, müteakip 45 gün içinde sonuç alınmadığı takdirde, Taraflardan her biri işbu Anlaşmanın XXI'nci Maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca bu Anlaşmayı sona erdirebilecektir.

**MADDE XIX
DEĞİŞİKLİK**

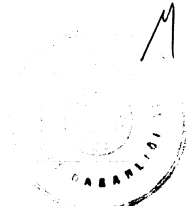
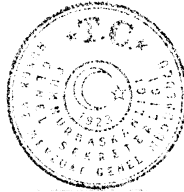
1. Taraflardan her biri gerektiğinde bu Anlaşmanın değiştirilmesi veya gözden geçirilmesi diplomatik yollarla önerebilir. Yazılı önerinin alındığı tarihten itibaren 30 gün içerisinde görüşmeler başlayacaktır. 90 gün içerisinde bir sonuca varılamaz ise, Taraflardan her biri işbu Anlaşmanın XXI'nci Maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca bu Anlaşmayı sona erdirebilecektir.
2. Üzerinde mutabık kalınan değişiklikler, bu Anlaşmanın yürürlüğe girişini düzenleyen XX'inci Maddedeki usul uyarınca yürürlüğe girecektir. Bütün değişiklik ve gözden geçirmeler yazılı olarak yapılacaktır.

**MADDE XX
ONAY VE YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ**

İşbu Anlaşma, Tarafların, onay ve yürürlüğe girmesi için gerekli iç yasal usullerin tamamlandığını birbirlerine diplomatik yollarla bildirdikleri son yazılı bildirim alındığı tarihte yürürlüğe girecektir.

**MADDE XXI
YÜRÜRLÜK SÜRESİ VE SONA ERDİRME**

1. Bu Anlaşma yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 5 yıl yürürlükte kalacaktır. Taraflardan herhangi biri diğerine Anlaşmanın yürürlük süresinin bitiminden 90 gün öncesinden diplomatik yollarla yazılı olarak sona erdirme bildirimini göndermediği takdirde Anlaşma birbirini izleyen birer yıllık süreler için kendiliğinden uzayacaktır.
2. Bu Anlaşmanın gözden geçirilmesinde veya değişiklik yapılmasında veya bir uyuşmazlığın çözümünde Taraflar arasında mutabakat sağlanamazsa Taraflardan her biri bu Anlaşmayı diplomatik yollardan iletilen yazılı bir bildirim ile sona erdirebilecektir. İşbu Anlaşmanın feshi, bildirim alınmasından 90 gün sonra hüküm doğuracaktır.
3. Fesih hükümleri bu Anlaşmanın feshinden önce kararlaştırılmış ve başlatılmış olan proje, program ve sözleşmenin uygulanmasını etkilemeyecektir.

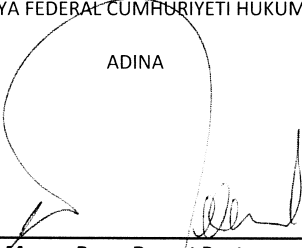
MADDE XXII
METİN VE İMZA

Aşağıda imzası bulunanlar, kendi Hükümetleri tarafından usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş olup, bu Anlaşmayı, Türkçe, Portekizce ve İngilizce dillerinde olmak üzere ikişer orijinal belge ile imzalamışlardır; tüm metinler eşit derecede geçerlidir. İşbu Anlaşmanın yorumlanmasında bir farklılık olması halinde İngilizce metin geçerlidir.

Ankara'da / Brazilya'da imzalanmıştır

BREZİLYA FEDERAL CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ

ADINA

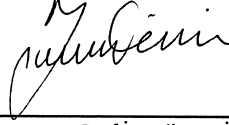

Marcos Rosas Degaut Pontes
Savunma Bakanlığı
Savunma Ürünleri Sekreteri

Tarih: 25 / 03 / 2022

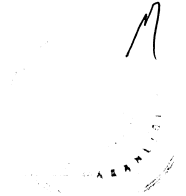
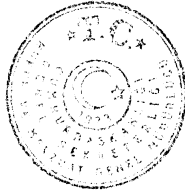
TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ

ADINA

Prof İsmail DEMİR
Savunma Sanayii Başkanı

Tarih: 25 / 03 / 2022

Z-2024/14162810/39013539-

Türkiye Cumhuriyeti Brezilya Büyükelçiliği, Brezilya Federatif Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığına saygılarını sunar ve Büyükelçiliğin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 25 Mart 2022 tarihinde çevrimiçi olarak düzenlenen bir törenle imzalanan Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşması'na ilişkin 17 Ocak 2024 tarihli, Z-2024/14162810/37407401 sayılı ve 5 Mayıs 2022 tarihli, Z-2022/14162810/34364842 sayılı Notalarına atıfla, aşağıdaki hususları bildirmekten onur duyar:

Büyükelçilik, yukarıda atıf yapılan 17 Ocak 2024 tarihli Nota aracılığıyla, sözkonusu Anlaşma'nın onay süreci sırasında metnin Türkçe ve İngilizce nüshaları arasında bazı uyumsuzluklar tespit edildiğini, bunun üzerine metnin Türkçe nüshasının güncellendiğini ve Anlaşma'nın Türkçe metninin Nota teatisi yoluyla değiştirilmesine izin veren bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarıldığını Bakanlığa bildirmiştir.

Bu bağlamda, Büyükelçilik, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki iç onay sürecinin ilerlemesini teminen, Bakanlığın bu Nota'nın alındığını teyit eden ve Anlaşma'nın Türkçe metninde yapılan değişiklikleri onayladığını ifade eden resmi yazılı cevabının kendisine bildirilmesinden memnuniyet duyacaktır.

Büyükelçilik, kolaylık sağlaması amacıyla, Anlaşma'nın güncellenmiş Türkçe nüshasını bir kez daha ilişikte sunar.

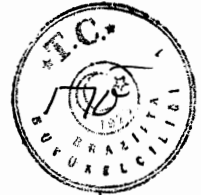
Türkiye Cumhuriyeti Brezilya Büyükelçiliği bu vesileyle Brezilya Federatif Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığına en derin saygılarını yineler.

[Mühür] [Paraf]

Brezilya, 12 Kasım 2024

Ek: Belirtildiği üzere.

Brezilya Federatif Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı
BRAZİLYA – FEDERAL BÖLGE

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ
İLE
BREZİLYA FEDERATİF CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ
ARASINDA
SAVUNMA SANAYİ İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASI

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti

ve

Brezilya Federatif Cumhuriyeti Hükümeti

(bundan böyle her biri "Taraflar" ve müştereken "Taraflar" olarak adlandırılacaktır);

Birleşmiş Milletler Şartının hedef ve ilkelerine bağlılıklarını teyit ederek,

Karşılıklı yarar ve hak eşitliği ilkeleri temelinde, daha fazla geliştirilecek ve güçlendirilecek olan dostluk ve işbirliği ilişkilerinin, dünya barışı ve güvenliğine olduğu kadar iki ülkenin ortak çıkarlarına da katkıda bulunacağını vurgulayarak,

Askerî teçhizat ve silah alanında bilimsel ve teknik kabiliyetlerini kullanarak savunma sanayi işbirliğini geliştirme isteklerini belirterek,

Karşılıklı saygı ile mütekabiliyet esaslarına bağlı kalarak,

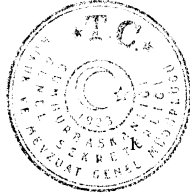
Aşağıdaki konularda anlaşmaya varmışlardır:

MADDE I
AMAÇ

İşbu Anlaşmanın amacı; Taraflar arasında, savunma mal ve hizmetlerinin geliştirilmesi, üretimi, tedariki, idamesi ve ilgili teknik ve lojistik destek alanlarında daha etkili işbirliği ile Tarafların savunma sanayi kabiliyetlerini geliştirerek savunma sanayi alanında işbirliği sağlamaktır.

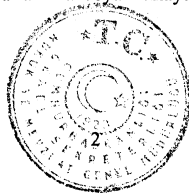
MADDE II
KAPSAM

İşbu Anlaşma; Tarafların yetkili makamları ve/veya savunma sanayi kuruluşları/firmaları arasındaki savunma sanayi alanında karşılıklı işbirliği faaliyetlerinin esaslarını kapsamaktadır.

MADDE III TANIMLAR

1. "Anlaşma"; Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti Hükümeti arasındaki Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşmasını ifade eder.
2. "Savunma Sanayi Mal ve Hizmetleri"; ilgili lojistik destek ile birlikte silahları ve askeri teçhizatı ve bu silah ve teçhizatın araştırma, geliştirme ve üretimi için gerekli malzemeyi ve hizmeti ifade eder.
3. "İşbirliği"; Tarafların kendi ilgili yasalarına ve düzenlemelerine uygun olacak şekilde mütekabiliyet esasına dayalı olarak bu Anlaşmanın amaçları için üstlendikleri faaliyetleri ifade eder.
4. "Karma Komisyon"; üyeleri Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı ve Brezilya Federatif Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı temsilcilerinden oluşan, her iki Tarafın eşit düzeyde temsil edileceği ve bu Anlaşmanın hükümlerinin uygulanması, değerlendirilmesi ve gerektiğinde yapılacak değişikliklere ilişkin görevleri yürüten Komisyonu ifade eder.
5. "Resmî Görev", bu Anlaşma veya bu Anlaşmaya istinaden yapılacak diğer anlaşmalar uyarınca icra edilecek görevi ifade eder.
6. "Gönderen Taraf"; Kabul Eden Tarafın ülkesine bu anlaşmanın amaçları doğrultusunda personel, malzeme ve teçhizatı gönderen Tarafı ifade eder.
7. "Kabul Eden Taraf"; bu Anlaşmanın uygulanması için Gönderen Tarafın personel, malzeme ve teçhizatını ülkesine kabul eden Tarafı ifade eder.
8. "Misafir Personel"; bir Tarafın, bu Anlaşmanın uygulanması için karşı Taraf ülkesine gönderdiği asker ve/veya sivil personeli ifade eder.
9. "Bakmakla Yükümlü Olunan Kişiler"; Misafir Personelin kendi ulusal mevzuatına göre bakmakla yükümlü olduğu, kendisine bağımlı olan ve Kabul Eden Tarafın kendi ulusal mevzuatına göre kabul edilebilir kişileri ifade eder.
10. "Üçüncü Taraf"; Tarafların dışındaki herhangi bir kişi, varlık, kuruluş veya herhangi bir ülkenin hükümeti veya herhangi bir devlet veya uluslararası kuruluş veya bunların yasal temsilcilerini ifade eder.
11. "Kalite Güvencesi"; savunma ürünlerinin veya hizmetlerinin Taraflar arasında mutabık kalman prosedür, standart, norm ve ilgili teknik şartnamelere bağlı olarak üretim, performans ve kullanım gereklerine uygunluğunu güvence altına alan tüm faaliyetleri ifade eder.
12. "Gizlilik Dereceli Bilgi", şekli veya tipine ya da gönderilme yöntemine bakılmaksızın, bir gizlilik derecesi ibaresi ile işaretlenen ve Tarafların kendi ilgili yasalarına ve düzenlemelerine uygun olarak yetkisiz erişime, kullanıma veya imhaya karşı koruma gerektiren herhangi bir bilgiyi ifade eder.

13. "Yetkili Güvenlik Makamı"; her bir Tarafın kendi yasalarına ve düzenlemelerine uygun olarak, işbu Anlaşma kapsamındaki Gizlilik Dereceli Bilgilerin korunmasından sorumlu makamı ifade eder.
14. "Tesis Güvenlik Belgesi"; bir kamu veya özel kuruluşun Gizlilik Dereceli Bilgi'nin kullanımı ve korunması için istenilen gizlilik derecesine uygun bulunduğunu gösteren, her bir Tarafın kendi ulusal yasalarına ve düzenlemelerine uygun olarak verilen resmî belgeyi ifade eder.
15. "Kişi Güvenlik Belgesi"; bir şahsın, Gizlilik Dereceli Bilgiye nüfuz edebilmesini sağlayan, her bir Tarafın kendi ulusal yasalarına ve düzenlemelerine uygun olarak verilen resmî belgeyi ifade eder.
16. "Bilmesi Gereken Prensibi"; Resmî Görev ile ilgili olarak ve/veya somut bir görevin yerine getirilmesine yönelik Gizlilik Dereceli Bilgiye erişim gereğini ifade eder.
17. "Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları"; 14 Temmuz 1967'de Stockholm'de imzalanan ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütünü kuran Sözleşme'nin 2'nci maddesinde tanımlanan edebi, sanatsal ve bilimsel çalışmaları, icracı sanatçıların eserlerini, fonogram ve yayınları, insan emeğinin tüm alanlarındaki buluşları, bilimsel buluşları, endüstriyel tasarımları, ticari markaları, hizmet markalarını, ticari unvan ve isimleri, haksız rekabete karşı korumayı ve sınaî, bilimsel, edebi ya da sanatsal alanlarda fikri mülkiyet faaliyetlerinden kaynaklanan diğer tüm hakları ifade eder.
18. "Ulusal Güvenlik Makamı" Tarafların ulusal yasalarına ve düzenlemelerine uygun olarak, ulusal düzeyde Gizlilik Dereceli Bilgilerin korunmasından sorumlu makamı ifade eder.

MADDE IV İŞ BİRLİĞİ ALANLARI

Taraflar savunma sanayi ile ilgili olarak aşağıdaki alanlarda işbirliği yapacaklardır:

1. Tarafların Silahlı Kuvvetlerince ihtiyaç duyulan yedek parça, alet, savunma malzemesi, askeri sistemler, teknik gösterimler ve teknik teçhizata ilişkin ortak araştırma, geliştirme, üretim ve modernizasyon için uygun koşulların sağlanması,
2. Tarafların topraklarında askeri teçhizat alanında ortak araştırma, geliştirme ve üretim projeleri sonuçlarının uygulanması,
3. Savunma Sanayi Mal ve Hizmetleri alanında araştırma, tasarım, geliştirme ve üretim,
4. Her iki Tarafın alet ve teçhizatının modernizasyonunun yanı sıra Savunma Sanayi Mal ve Hizmetlerinin üretimi ve tedariki alanlarında karşılıklı yardımlaşma,
5. Silah ve askeri teknik teçhizatın ve bunların parçalarının ortak üretimi ve daha da geliştirilmesi amacıyla; Tarafların ilgili makamları arasındaki anlaşmaların akdedilmesinin teşvik edilmesi,
6. Kalite Güvencesi bakımından Taraflarca kullanılan savunma sanayi standartları hakkında bilgi ve ilgili doküman ile bilimsel ve teknik bilgilerin mübadelesi,

7. Karşılıklı anlaşmayla ve Tarafların ulusal hassasiyetleri ile uluslararası düzenlemelerden kaynaklanan yükümlülükleri dikkate alınarak Tarafların ortak projelerinde üretilen nihai ürünlerin Üçüncü Tarafalara satışı,
8. İki Tarafın Silahlı Kuvvetlerinin envanterinde bulunan ihtiyaç fazlası savunma sanayi ürün ve hizmetlerinin Tarafların ilgili yasal mevzuatına uygun şekilde satılması, alınması veya başka ürün ve hizmetlerle ile mübadele edilmesine yönelik işbirliği yapılması.
9. Tarafların savunma sanayi kurumları ve firmaları arasında temasların, araştırma merkezlerine yapılacak teknik ziyaretlerin ve personel değişimlerinin teşvik edilmesi,
10. Taraflardan her birinin topraklarında müştereken üretilen ya da geliştirilen askerî ve savunma teçhizatlarının Taraflarca tedariki,
11. Her iki Tarafın ve mutabık kaldığı takdirde Üçüncü Tarafların savunma sanayi ürünlerine ilişkin üretim, geliştirme, teknoloji ve modernizasyon ortak programları için koşulların oluşturulması,
12. Taraflarca, ortak veya karşılıklı satış, tedarik, üretim, modernizasyon, teknoloji transferi, araştırma ve geliştirme yapılabilmesi için Savunma Sanayi Mal ve Hizmetlerine ilişkin projelerin yürütülmesi ve bu projelere yönelik çalışmaların Taraflar ve/veya Tarafların ilgili makamları arasında imzalanacak olan anlaşmalar, mutabakat muhtıraları, protokoller veya sözleşmeler kapsamında uygulanması,
13. Üçüncü Taraflar için ortak üretim ve ortak geliştirme konusunda Taraflar arasında anlaşmaların akdedilmesinin teşvik edilmesi,
14. Tarafların yetkisi dâhilinde askerî teknik kurumlar, savunma sanayi firmaları ve bakım-onarım tesisleri arasında işbirliği yapılması,
15. Taraflarca düzenlenen savunma sanayi fuarları ve sempozyumlarına karşılıklı katılım sağlanması.

MADDE V UYGULAMA ESASLARI

1. İşbu Anlaşmanın yürütülmesine ve uygulanmasına ilişkin detaylar, Tarafların iç hukuklarında öngörülen onay süreçlerine tabi olacak ve işbu Anlaşma hükümlerine uygun olan tamamlayıcı ve uygulama anlaşmaları, mutabakat muhtıraları, protokoller, sözleşmeler ve diğer düzenlemeler ile tanımlanacaktır.
2. Esas olarak, Taraflar sadece kendi savunma sanayileri ile ilgili konularda işbirliği yapacaklardır. Üçüncü Tarafların ilgi sahasına giren konuların işbirliğine dâhil edilmesi Taraflar arasında karşılıklı mutabakat ile mümkün olacaktır.
3. İşbirliği, Tarafların mevzuatı, ihtiyaçları ve çıkarları göz önünde bulundurularak, karşılıklılık ilkesine bağlı olarak tesis edilecektir.
4. Taraflar, Üçüncü Tarafların ortak üretim projelerine davet edilmesi konusu dâhil, kararlarını karşılıklı mutabakata göre alacaklardır.

5. Herhangi bir tamamlayıcı ve uygulama anlaşması, mutabakat muhtırası, protokol ve düzenlemenin feshedilmesi durumunda, Taraflar fesih bildirisinden önce başlanmış bütün yükümlülükleri tamamlamayı kabul ederler. Bu belgelerden herhangi birine ilişkin fesih bildirisi; Taraflarca müştereken sonuçlandırılacaktır ve yerine getirilmiş ve getirilmemiş yükümlülüklerin listesini de içerecektir.
6. Yazılı ön onay alınmaksızın hiçbir Taraf işbu Anlaşma uyarınca ya da bu Anlaşma temelinde yapacakları tamamlayıcı ve uygulama anlaşmaları, mutabakat muhtıraları, protokoller ve düzenlemeler uyarınca hibe edilecek, satılacak ya da ortak üretilecek malzeme, teknik bilgi ve belgeyi herhangi bir Üçüncü Tarafa transfer etmeyecektir.

MADDE VI YETKİLİ MAKAMLAR

Bu Anlaşmanın uygulanması için yetkili makamlar;

- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti için: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı
- Brezilya Federatif Cumhuriyeti Hükümeti için: Brezilya Federatif Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı Savunma Ürünleri Sekreteri'dir.

MADDE VII KARMA KOMİSYON

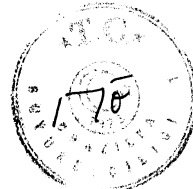
1. Karma Komisyonunda (Bundan böyle "Komisyon" olarak belirtilecektir) Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı heyetine, Başkan Yardımcısı veya Başkan Yardımcısının yetkilendireceği bir temsilci; Brezilya Federatif Cumhuriyeti heyetine ise Brezilya Federatif Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı Savunma Ürünleri Sekreteri veya yetkilendireceği bir temsilci başkanlık edecektir.
2. Komisyonun faaliyetlerini düzenlemek ve koordine etmekle görevli temas noktaları;
  - Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Savunma Sanayii Başkanlığı Uluslararası İşbirliği Daire Başkanlığı,
  - Brezilya Federatif Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı Savunma Ürünleri Sekreteri'dir.
3. Komisyondaki her bir Taraftan üye sayısı 7'yi (yedi) geçemez. Gerekirse, 7 (yedi) katılımcı sayısı aşılıarak her bir Tarafın Silahlı Kuvvetleri, kurumları ve savunma sanayi firmalarından uzman personel Komisyona dahil edilebilir
4. Bu Anlaşma kapsamında Komisyonun görev ve yetkileri;
  - a. Bu Anlaşmanın IV'üncü Maddesine göre, somut işbirliği alanlarını tespit etmek ve tanımlamak,
  - b. Ortaklaşa gerçekleştirilecek projeleri seçmek ve müşterek projelerin uygulanmasına yönelik en uygun işbirliği şekil ve metotlarını tanımlamak,

- c. Müşterek programların uygulanması sırasındaki işbirliği teklifinin gerçekleştirilmesi amacıyla bilgileri mübadele etmek,
  - d. Üçüncü Tarafların ortak projelere katılımı konusundaki teklif, tavsiye ve görüşleri ilgili makamlara sunmak,
  - e. Onaylanmış proje ve kararların gerçekleştirilmesi için gerekli belgelerin hazırlanması ve yayımlanmasını sağlamak,
  - f. Onaylanmış projelerin ve kararların uygulanmasını düzenli olarak kontrol etmek,
  - g. Bu Anlaşmanın uygulanmasını değerlendirmek ve gerektiğinde Anlaşmada yapılacak değişikliklere ilişkin teklifleri müzakere etmektir.
5. Komisyon toplantısına ilişkin faaliyetler, toplantının öngörülen tarihinden en az üç ay önce Kabul Eden Tarafın resmî daveti ile başlatılacaktır.
  6. Komisyonun gündemindeki tüm konular Komisyon toplantısından en az 30 gün önce belirlenmiş ve koordine edilmiş olacaktır.
  7. Komisyon müşterek olarak mutabık kalınan tarihlerde her bir Tarafın ülkesinde dönüşümlü olarak toplanacaktır.
  8. Her iki taraf, personelinin Komisyon toplantılarına katılımlarıyla bağlantılı olarak yaptığı tüm masraflardan sorumlu olacaktır.
  9. Komisyon, bu Anlaşmanın yorumlanmasından ve uygulanmasından doğacak uyuşmazlıkları, görüşmeler suretiyle XVIII'inci Madde uyarınca çözüme kavuşturacaktır.

MADDE VIII FİKRİ VE SINAİ MÜLKİYET HAKLARININ KORUNMASI

1. Tarafların Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları, kendi sınırları içinde üretim hakları, üretim lisansının verilmesi, Üçüncü Tarafalara satış, ortak projeler çerçevesinde gerçekleştirilen buluşlar ve yeni ürünlere ait patentlerin korunması ve teknoloji transferiyle ilgili hak ve yükümlülükleri; her bir proje için yapılacak uygulama anlaşmaları ile belirlenecektir. Taraflar, ulusal mevzuatları ve taraf oldukları uluslararası anlaşmalar çerçevesinde, bu Anlaşma dâhilinde oluşturulacak ve devredilecek fikri mülkiyet haklarının etkin bir şekilde korunmasını sağlayacaklardır.
2. Bu uygulama anlaşmalarında; malî ve hukukî yükümlülükler yanında, araştırma, geliştirme, üretim, tedarik, teknik hizmetler, personel desteği ve altyapı hizmetlerinden kaynaklanan masraflardan doğacak karşılıklı borç ve alacakların tasfiye yöntemi, yeri, zamanı ve şartlarına ilişkin esas ve usuller ayrıntılı olarak belirtilecektir.
3. İşbu Anlaşmadaki hiçbir hüküm, Taraflardan birine ya da bir Üçüncü Tarafa ait olan mevcut ya da Gizlilik Dereceli Bilgi ile bağlantılı olarak edinilmiş Fikri veya Sınai Mülkiyet Haklarına konu bilginin, sahibinin özel yazılı izni alınmaksızın, kullanılması, mübadelesi ya da açıklanması için bir yetki ya da izin olarak kabul edilmeyecektir.
4. Ayrıca işbu Anlaşmadaki hiçbir hüküm Taraflardan birine ya da bir Üçüncü Tarafa ait olan bu hakları azaltacak, sınırlandıracak veya ortadan kaldıracak şekilde yorumlanamaz ve uygulanamaz.

5. Taraflar işbu Anlaşma çerçevesinde, diğer bir Tarafça verilen bütün malzeme, ürün ve bilginin yeniden üretimi, kopya edilmesi, kullanılması veya dağıtılması ile ilgili Madde III 17' inci fıkrası hükümlerine uygun olarak fikri ve sınai mülkiyet haklarına ve diğer sınırlamalara riayet edeceklerdir.
6. Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının korunmasına ilişkin Anlaşma ile oluşturulan yükümlülükler işbu Anlaşmanın sona ermesinden sonra da uygulanmaya devam edecektir.

MADDE IX **GİZLİLİK DERECELİ BİLGİ, BELGE VE MALZEMENİN KORUNMASI**

1. İşbu Anlaşma kapsamında değiş tokuş edilebilecek veya oluşturulabilecek Gizlilik Dereceli Bilginin ele alınması, Taraflarca Gizlilik Dereceli Bilginin değişimi ve karşılıklı korunmasına ilişkin müstakil bir anlaşma ile düzenlenecektir.
2. Söz konusu müstakil anlaşma yürürlüğe girene kadar, işbu Anlaşma kapsamında değiştirilen veya oluşturulan tüm Gizlilik Dereceli Bilgi aşağıdaki ilkelere göre korunacaktır:
  - a. Bir Taraf, diğer Tarafın önceden yazılı izni olmaksızın bir Üçüncü Tarafa herhangi bir Gizlilik Dereceli Bilgi sağlamayacaktır.
  - b. Taraflardan her biri, Gizlilik Dereceli Bilgiye erişimin, Bilmesi Gereken Prensibine dayalı olarak verilmesini sağlayacaktır;
  - c. Taraflar, Gizlilik Dereceli Bilgiye erişimin yalnızca uygun Kişisel Güvenlik Belgesine sahip veya ulusal yasalar ve düzenlemeler uyarınca görevleri gereği usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş kişilere verilmesini sağlayacaklardır.
  - d. Gizlilik Dereceli Bilgi yalnızca hedeflendiği amaç için kullanılacaktır.
  - e. Taraflar, kendi ulusal yasalarına ve düzenlemelerine göre güvenlik sınıflandırma seviyelerinin eşdeğer olarak kabul edilmesi ve aşağıdaki şekilde kullanılması konusunda hemfikirdir:

Brezilya Federatif Cumhuriyeti adına	Türkiye Cumhuriyeti İçin
ULTRASECRETO	ÇOK GİZLİ
SECRETO	GİZLİ
Eş değeri yok (bkz. bu Maddenin g bendi)	ÖZEL
RESERVADO	HİZMETE ÖZEL

- f. İşbu Anlaşma kapsamında sağlanan Gizlilik Dereceli Bilgi, bu Maddenin "e" maddesinde belirlenen eşdeğer güvenlik sınıflandırma düzeyiyle belirtilmelidir.
- g. "ÖZEL" olarak sınıflandırılan Gizlilik Dereceli Bilgi, Brezilya Federatif Cumhuriyeti tarafından GİZLİ olarak ele alınacaktır.
- h. Taraflar, bu Maddenin "e" bendinde belirtilen güvenlik sınıflandırma seviyelerine ilişkin kendi ulusal yasa ve düzenlemelerindeki değişiklikleri birbirlerine bildireceklerdir.
- i. Taraflardan her biri, işlenen, saklanan veya iletilen Gizlilik Dereceli Bilgiyi kendi güvenlik sınıflandırma düzeyine göre korumak için ulusal yasa ve düzenlemelerine göre gerekli önlemlerin alınmasını sağlayacaktır.

- j. İşbu Anlaşmada ele alınmayan, Gizlilik Dereceli Bilginin ele alınmasıyla ilgili diğer konular, Tarafların Ulusal Güvenlik Makamları arasında karşılıklı olarak koordine edilecektir.

**MADDE X
KALİTE GÜVENCESİ**

Taraflarca mutabık kalınması halinde, Kalite Güvencesi konusunda işbirliği Taraflar arasında imzalanacak olan müstakil bir anlaşma ile düzenlenecektir. Söz konusu anlaşmanın yürürlüğe girmesine kadar konu ile ilgili usul ve genel prensipler, Tarafların ilgili kuruluşları arasında kendi mevzuatlarına uygun olarak yapılacak sözleşmelerde belirlenecektir.

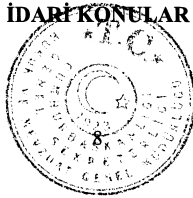
**MADDE XI
TARAFLARIN DİĞER ULUSLARARASI ANLAŞMALARDAN
DOĞAN TAAHHÜTLERİ**

Bu Anlaşmanın hükümleri, Tarafların herhangi bir ülkenin taraf olduğu diğer uluslararası anlaşmalardan doğan taahhütlerini etkilemeyecek ve diğer Devletlerin meşrutiyetine, çıkarlarına, güvenliğine ve toprak bütünlüğüne karşı kullanılmayacaktır.

**MADDE XII
HUKUKİ HUSUSLAR**

1. Misafir Personel ile Bakmakla Yükümlü Olunan Kişiler; giriş, ikamet ve çıkış dâhil, Kabul Eden Taraf topraklarında buldukları sürece Kabul Eden Tarafın yürürlükteki yasalarına, düzenlemelerine ve cezai yargısına tabi olacaklardır. Kabul Eden Tarafın yargı yetkisinin uygulandığı ve hüküm içeriğinin Gönderen Tarafın mevzuatında bulunmayan bir cezayı öngördüğü hallerde, her iki Tarafın mevzuatında yer alan bir ceza türü uygulanacaktır.
2. Kabul Eden Taraf, Misafir Personel veya Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerden herhangi birinin gözetimine alınması veya tutuklanması halinde Gönderen Tarafı derhal durumdan haberdar edecektir.
3. Misafir Personel veya Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerden herhangi birinin Kabul Eden Tarafta yasal bir soruşturmaya veya yargılamaya muhatap olması durumunda, bu kişi Kabul Eden Taraf vatandaşlarına sağlananlardan az olmamak koşulu ile genel olarak kabul edilmiş hukuki korumadan istifade etme hakkına sahip olacaktır.
4. Kabul Eden Tarafın yasalarını ihlal etmeleri durumunda, Misafir Personelin faaliyetlerine Madde VI'da belirtilen Yetkili Makamlarca son verilebilecektir.
5. Gönderen Taraf, Misafir Personel üzerindeki münhasır disiplin yargı yetkisini, Kabul Eden Tarafın ülkesinde muhafaza eder.

**MADDE XIII
İDARİ KONULAR**

1. Misafir Personele, bu Anlaşmada belirlenmiş olanlar veya bu Anlaşma uyarınca imzalanacak tamamlayıcı ve uygulama anlaşmaları, mutabakat muhtıraları, protokoller ve düzenlemeler ile belirlenecekler dışında görevler verilmeyecektir.
2. Gönderen Tarafın asker personeli, görev yerlerinde kendi üniformalarını giyecektir.
3. Kabul Eden Taraf, lüzumlu hallerde, bu Anlaşmada belirtilen faaliyetlerin icrası için gerekli teçhizatı sağlamaya çaba gösterecektir.

MADDE XIV MALİ KONULAR

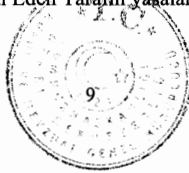
1. İşbu Anlaşma kapsamında bulunan işbirliği faaliyetlerinin icrası maksadıyla görevlendirilen Misafir Personelin maaş, konaklama, yemek hizmeti, ulaştırma, gündelik ve diğer mali haklarından, Gönderen Taraf sorumlu olacaktır.
2. Faaliyetlerin ücretsiz olarak veya cari veya indirilmiş fiyatlar karşılığında düzenlenmesine mevzuatı çerçevesinde Kabul Eden Taraf karar verecektir.
3. Misafir Personel Kabul Eden Tarafı kesin olarak terk ederken kendi borçları ile Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin borçlarını tasfiye edecektir. Borçların Misafir Personel tarafından ödenmemesi ve/veya acil geri çekilme halinde, Misafir Personel ve Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin borçları Kabul Eden Taraf tarafından düzenlenecek faturaya istinaden Gönderen Taraf tarafından ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden ABD Doları olarak ödenecektir.
4. Misafir Personel ve Bakmakla Yükümlü Olunan Kişiler, giriş, kalış ve çıkışları süresince, Kabul Eden Tarafın yürürlükteki vergi mevzuatına tabi olacaklardır.
5. İşbu Anlaşma kapsamındaki tüm faaliyetler Tarafların kaynaklarının kullanılabilirliğine tabi olacaktır.

MADDE XV DİĞER HUSUSLAR

1. Gönderen Taraf, gerekli gördüğü zaman, personelini geri çağırma hakkını saklı tutar. Kabul Eden Taraf, böyle bir talep alır almaz, personelin dönüşü için bütün tedbirleri alacaktır.
2. Herhangi bir Misafir Personelin veya Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerden birinin ölümü halinde, Kabul Eden Taraf, Gönderen Tarafı bilgilendirecektir. Cenazenin çıkarılması ve cenazenin taşınmasına ilişkin diğer tedbirler Gönderen Tarafın sorumluluğunda olacaktır.

MADDE XVI ZARAR / ZİYAN VE TAZMİNATLAR

1. Taraflardan her biri, Misafir Personelin görevini yerine getirdiği sıradaki fiillerinden ötürü, karşı Tarafın mallarına verdiği zararları tazmin edecektir.
2. Kabul Eden Tarafın, Misafir Personelin ve Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin şahıslarına ve mallarına, kasten veya ihmale dayalı olarak verilebilecek zarar ve ziyanlara ilişkin tazminat taleplerinin çözümlenmesinde Kabul Eden Tarafın yasaları uygulanacaktır.

3. Kasıt veya ağır ihmâl bulunmadıkça, Taraflardan her biri, Resmî Görevin ifası sırasında personelinin yaralanması veya ölümü halinde diğer Tarafa karşı taleplerinden feragat edeceklerdir.

MADDE XVII GÜMRÜK VE PASAPORT İŞLEMLERİ

1. Misafir Personel ile Bakmakla Yükümlü Olunan Kişiler, Kabul Eden Tarafın ülkesinde, yabancılara ilişkin kurallara tabi olacaktır.
2. Misafir Personel ile Bakmakla Yükümlü Olunan Kişiler, Kabul Eden Tarafın ülkesine giriş ve çıkışlarında Kabul Eden Tarafın mevzuatında öngörülen pasaport ve gümrük işlemlerine tabi olacaktır. Bununla birlikte, Kabul Eden Taraf, kendi mevzuatına uygun olarak idari formaliteleri kolaylaştırabilir.

MADDE XVIII UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜLMESİ

1. Taraflar, bu Anlaşmanın yorumlanmasından veya uygulamasından doğacak uyuşmazlıkları, Madde VII uyarınca kurulmuş Komisyonunda görüşmeler suretiyle çözüme kavuşturacaklardır. Uyuşmazlıkların çözümü sürecinde Taraflar yükümlülüklerini yerine getirmeye devam edeceklerdir.
2. Şayet uyuşmazlık Komisyonunda ele alınışını izleyen 90 gün içinde çözülemezse, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanı ve Brezilya Federatif Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı Savunma Ürünleri Sektörü seviyesinde ele alınacaktır. Bu takdirde, konunun Tarafların ilgili makamlarına intikalini izleyen 30 gün içinde görüşmelere başlanacak, müteakip 45 gün içinde sonuç alınmadığı takdirde, Taraflardan her biri işbu Anlaşmanın XXI'nci Maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca bu Anlaşmayı sona erdirebilecektir.

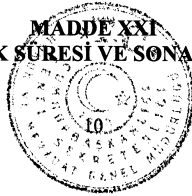
MADDE XIX DEĞİŞİKLİK

1. Taraflardan her biri gerektiğinde bu Anlaşmanın değiştirilmesi veya gözden geçirilmesini diplomatik yollarla önerebilir. Yazılı önerinin alındığı tarihten itibaren 30 gün içerisinde görüşmeler başlayacaktır. 90 gün içerisinde bir sonuca varılamaz ise, Taraflardan her biri işbu Anlaşmanın XXI'nci Maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca bu Anlaşmayı sona erdirebilecektir.
2. Üzerinde mutabık kalınan değişiklikler, bu Anlaşmanın yürürlüğe girişini düzenleyen XX'inci Maddedeki usul uyarınca yürürlüğe girecektir. Bütün değişiklik ve gözden geçirmeler yazılı olarak yapılacaktır.

MADDE XX ONAY VE YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ

İşbu Anlaşma, Tarafların, onay ve yürürlüğe girmesi için gerekli iç yasal usullerin tamamlandığını birbirlerine diplomatik yollarla bildirdikleri son yazılı bildirim alındığı tarihte yürürlüğe girecektir.

MADDE XXI YÜRÜRLÜK SÜRESİ VE SONA ERDİRME

1. Bu Anlaşma yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 5 yıl yürürlükte kalacaktır. Taraflardan herhangi biri diğerine Anlaşmanın yürürlük süresinin bitiminden 90 gün öncesinden diplomatik yollarla yazılı olarak sona erdirmeye bildirim göndermediği takdirde Anlaşma birbirini izleyen birer yıllık süreler için kendiliğinden uzayacaktır.
2. Bu Taraflardan her biri bu Anlaşmayı diplomatik yollardan iletilen yazılı bir bildirim ile sona erdirebilecektir. İşbu Anlaşmanın feshi, Taraflar aksini kabul etmedikçe, bildirim alınmasından 90 gün sonra hüküm doğuracaktır.
3. Her iki Tarafça aksi kararlaştırılmadıkça, Fesih hükümleri bu Anlaşmanın feshinden önce başlatılmış olan proje, program ve sözleşmelerin uygulanmasını etkilemeyecektir.

MADDE XXII
METİN VE İMZA

Aşağıda imzası bulunanlar, kendi Hükümetleri tarafından usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş olup, bu Anlaşmayı, Türkçe, Portekizce ve İngilizce dillerinde olmak üzere ikişer orijinal belge ile imzalamışlardır; tüm metinler eşit derecede geçerlidir. İşbu Anlaşmanın yorumlanmasında bir farklılık olması halinde İngilizce metin geçerlidir.

Ankara'da / Brazilya'da imzalanmıştır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ

BREZİLYA FEDERATİF CUMHURİYETİ
HÜKÜMETİ

ADINA

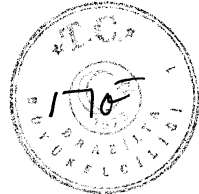
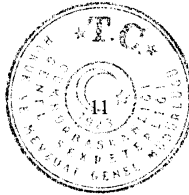
ADINA

Prof. İsmail DEMİR
Savunma Sanayii Başkanı

Marcos Rosas Degaut Pontes
Savunma Bakanlığı
Savunma Ürünleri Sekreteri

Tarih: ___/___/___

Tarih: ___/___/___

DADF/ 43/ PDEF BRAS TURQ

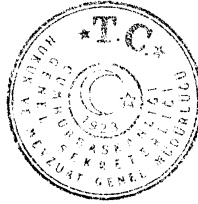
Brezilya Federatif Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliđine saygılarını sunar ve Büyükelçiliğin 12 Kasım 2024 tarihli, Z-2024/14162810/39013539 sayılı, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 25 Mart 2022 tarihinde imzalanan Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşması'nın Türkçe ve İngilizce nüshaları arasındaki uyumsuzluklar hakkında bilgi veren Notasına atıfta bulunmaktan onur duyar.

2. Dışışleri Bakanlığı yukarıda belirtilen yeni Nota'nın ekinde yer alan düzeltilmiş metinle mutabık olduğunu ifade eder.

Brezilya Federatif Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı bu vesileyle Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliđine en derin saygılarını yineler.

Brazilya, 9 Aralık 2024.

[Mühür] [Paraf]

TBMM Basımevi - 2026